

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MUAMMOLI O'RGANISH USULINING DARS MAZMUNIGA TA'SIRI VA UNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Kattayeva Mohinur Azamat qizi,

Shahrisabz tumani 43-maktab o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada muammoli ta'lim (PbT) kognitiv faollik, mustaqillik va ijodiy fikrlashni rivojlantirish sifatida qaratilishi xususida so'z yuritiladi. Shu munosabat bilan muammoli ta'lim ijodiy jarayon sifatida nostandart ilmiy va ta'lim muammolarini nostandart usullardan foydalangan holda yechish shaklida taqdim etilishi qayd etiladi.

Kalit so'zlar: muammoli ta'lim, usul, o'quvchi, samara, bilim, ko'nikma, malaka.

Abstract: The article focuses on problem-based learning (PbT) as the development of cognitive activity, independence and creative thinking. In this regard, problem-based education is presented as a creative process in the form of solving non-standard scientific and educational problems using non-standard methods.

Key words: problem-based education, method, student, effect, knowledge, skill, qualification.

Zamonaviy muammoli ta'limning markazida taniqli rus psixologi Sergey Leonidovich Rubinshtein (1889-1960) g'oyasi yotadi.

Muammoli ta'limning asosiy tushunchasi - ta'lim muammoli vaziyat - o'qituvchi rahbarligida muammoli o'quvchilar guruhi, o'quvchilarning ruhiy o'zaro ta'sirining ruhiy holatini anglatadi. Muammo - bu yashirin ziddiyatni o'z ichiga olgan va uni hal qilishda turli xil (ko'pincha qarama-qarshi) pozitsiyalarni keltirib chiqaradigan murakkab nazariy yoki amaliy masala.

Ta'lim muammoli vaziyat quyidagilar bilan tavsiflanadi:

- a) o'qituvchi tomonidan o'quvchilar bilan birgalikda aniqlangan qarama-qarshilik turi;
- b) bunday muammolarni hal qilishning ma'lum usullarining mavjudligi;
- v) yangi ma'lumotlar yoki nazariy bilimlarning yetishmasligi;
- d) tinglovchilarning topshirilgan vazifani bajarishdagi imkoniyatlari.

Muammoli vaziyatlar bir qancha asoslar bo'yicha, masalan, ilmiy bilimlar sohasi yoki fan (matematika, tarix, psixologiya va boshqalar) bo'yicha ; yangi narsalarni izlashga e'tibor berish (yangi bilimlar, harakat usullari, ma'lum bilim va harakat usullarini yangi sharoitlarga o'tkazish); muammo darajasi (qarama-qarshiliklarning jiddiyligiga qarab)ga bo'linadi.

Ular muammoli vaziyatni yaratishning ikkita taktikasini baham ko'radilar:

a) “bilimdan muammoga”. Bilimning predmet mazmunidan muammoga harakat (“fanning tayyor yutuqlarini iste’mol qilish”) o’quvchilarning mustaqil ilmiy izlanish ko‘nikma va malakalarini rivojlantirishga yetarlicha yordam bermayapti;

b) “muammodan bilimga”. Ilmiy muammoni hal qilish mantig'iga kiradigan, uni hal qilish yo'llari va vositalarini izlashga undaydigan tinglovchilarning sub'ektiv tajribasidan uzoqlashishi kognitiv faoliyatning faol sub'ektini maqsadli ravishda shakllantiradi.

Evrestik metod ham muammoli ta'lim usullaridan bo'lib qidiruvning individual bosqichlarini bajarishda o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning ishtirokini tashkil etish usuli qisman qidiruv deb ataladi. Ba'zi didaktiklar va metodologlar uni evristik deb atashni taklif qilishadi. O'qituvchi topshiriqni tuzadi, uni yordamchilarga ajratadi, qidiruv bosqichlarini belgilaydi, o'quvchi esa bosqichlarni o'zi bajaradi. Bu usul yordamida o'qituvchi boshqa usullarda bo'lgani kabi turli xil vositalar - og'zaki so'z, jadvallar, tajriba, rasmlar, tabiiy ob'ektlar va boshqalardan foydalanadi.

O'quvchi esa topshiriqni idrok etadi, uning holatini tushunadi, mavjud bilimlarni aktallashtirgan holda topshiriqning bir qismini hal qiladi, hal qilish bosqichini bajarish jarayonida o'z-o'zini nazorat qiladi, o'z harakatlarini rag'batlantiradi. Ammo shu bilan birga, uning faoliyati tadqiqot (yechim) bosqichlarini rejalashtirishni, bosqichlarni bir-biri bilan bog'lashni o'z ichiga olmaydi. Bularning barchasi o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladi.

O'quvchilarni muammoni mustaqil yechishga bosqichma-bosqich yaqinlashtirish uchun, avvalo, ularni hal qilishning alohida bosqichlarini, tadqiqotning alohida bosqichlarini bajarishga o'rgatish, ularning malakasini bosqichma-bosqich shakllantirish kerak. Bir holatda, ularga rasm, hujjat yoki kontent haqida savollar berishni so'rash orqali muammolarni ko'rishga o'rgatiladi; boshqa holatda, ular o'z-o'zidan topilgan dalil qurishlari talab qilinadi; uchinchisida - keltirilgan faktlardan xulosa chiqarish; to'rtinchisida - taxmin qilish; beshinchisi - uni tekshirish rejasini tuzish va hokazo.

Ushbu usulning yana bir varianti murakkab muammoni mavjud bo'lgan bir qator kichik vazifalarga bo'lishdir, ularning har biri asosiy muammoni hal qilishga yondashishni osonlashtiradi.

Uchinchi variant - o'zaro bog'liq bo'lgan bir qator savollardan iborat evristik suhbat qurish, ularning har biri muammoni hal qilish yo'lidagi qadam bo'lib, ularning aksariyati o'quvchilardan nafaqat o'z bilimlarini takrorlashni, balki ozgina tadqiqot qilishni ham talab qiladi.

Evristik suhbatning mohiyati shundan iboratki, o'qituvchi qidiruv bosqichlarini rejalashtiradi, muammoli topshiriqni kichik muammolarga ajratadi va o'quvchilar ko'pincha bu bosqichlarni alohida, turli o'quvchilarning sa'y-harakatlari bilan bajaradilar.

Bosqichlarning har biri yoki ularning ko'pchiligi ijodiy faoliyatning ba'zi xususiyatlarini namoyon qilishni talab qiladi, ammo muammoning yaxlit yechimi hali ham mavjud emas.

ADABIYOTLAR RO`YHATI:

1. Ангеловски К. Учителя и инновации: Книга для учителя: Пер. с македон. - М., 1991.
2. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: Дидактический аспект. - М., 1982.
3. Бабанский Ю.К. Выбор методов обучения в средней школе. - М., 1989.
4. Бабкина Н.В. Использование развивающих игр и упражнений в учебном процессе //Начальная школа - 1998 - №4, стр. 28
5. Басов М.Я. Избранные психологические произведения. М., 1975.
6. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика: Учебник для вузов – СПб.: Питер, 2000
7. Бюлер К. Духовное развитие ребенка. М., 1975.
8. Волохова Е.А., Юкина И.В. Дидактика. Конспект лекций.- Ростовн/Д:»Феникс», 2004. – 288 с
9. Глушко А.И. Компьютерный класс в школе. // Информатика и образование – 1994, №4.
10. Савин Н. В. Педагогика. М., Просвещение, 1978.